

ปฏิวัติการเรียนรู้ : พลังเสริมระหว่างความรู้ฝังลึกกับความรู้แจ้งชัด*
(Learning Revolution : Synergy of Tacit and Explicit Knowledge)

วิจารณ์ พาณิช

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)

The Knowledge Management Institute (KMI)

www.kmi.or.th

<http://thaikm.gotoknow.org>

.....

การศึกษาในอดีตจนถึงปัจจุบันเน้นการเรียนรู้ในห้องเรียน เน้นการสอนและการฝึกอบรม ถือเป็น ผู้สอนหรือผู้ฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางหรือเป็นฐาน การศึกษาแบบนี้มีข้อดีตรงที่ขยายเชิงปริมาณได้ รวดเร็ว แต่มีข้อเสียตรงผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ต่ำ และไม่ค่อยสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ให้แก่ทั้ง ผู้เรียนและผู้สอน

ทฤษฎีการเรียนรู้ของมนุษย์ที่พัฒนาขึ้นในปัจจุบัน จากความก้าวหน้าของ Neuroscience และ IT ทำให้เป็นที่ประจักษ์ว่าการเรียนรู้ที่เป็นธรรมชาติกว่า เกิดผลสัมฤทธิ์มากกว่า และสร้างวัฒนธรรม การเรียนรู้ให้แก่ทั้งผู้เรียนและ “ครู” คือการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือการเรียนรู้ในชีวิตจริง ซึ่งเป็น รูปแบบการเรียนรู้ของมนุษย์ก่อนมีระบบการศึกษา แต่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่หลายอย่าง ทำให้การ เรียนรู้แบบนี้สามารถขยายในเชิงปริมาณได้มากเช่นเดียวกัน ในลักษณะที่ไม่ใช่แบบขยายชั้นเรียน แต่ เป็นการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ และเนื่องจากการเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ที่ซับซ้อนหลากหลาย มิติมาก “ครู” จึงไม่ใช่ “ผู้สอน” ที่มีฐานะเป็น “ผู้รู้” อีกต่อไป แต่เปลี่ยนเป็น “ผู้อำนวยการความสะดวกใน การเรียนรู้”, “ผู้จุดประกายการเรียนรู้”, “ผู้กระตุ้นความกระหายใคร่รู้” แทน

จากการเห็นความรู้ในตำรา สู่การเห็นความรู้ในคน

นอกจากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ด้านการศึกษา จากเน้นการสอน เป็นเน้นการเรียนรู้แล้ว กระบวนทัศน์เกี่ยวกับความรู้ก็เปลี่ยนไป จากเน้นความรู้เชิงทฤษฎีหรือความรู้ในตำรา (Explicit Knowledge) เป็นเน้นความรู้เพื่อการปฏิบัติหรือความรู้ในคน (Tacit Knowledge)

โดยที่การเรียนรู้สมัยใหม่เป็นการเรียนรู้แบบลูกผสม ระหว่างเรียนรู้ความรู้แจ้งชัดจากตำรากับ ความรู้ฝังลึกในคน ในสัดส่วนประมาณ 10 – 20% : 80 – 90% และที่สำคัญที่สุดคือการทำให้การ เรียนรู้ทั้งสองแบบช่วยเสริมพลัง (synergy) ซึ่งกันและกัน

การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การปฏิวัติการเรียนรู้ประการที่สาม คือเปลี่ยนจากการเรียนรู้เฉพาะในโรงเรียนหรือการเรียนรู้ ในรูปแบบ สู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ในอดีตจนถึงปัจจุบันผู้ที่ถือว่าเป็น “นักการศึกษา” เอาใจใส่เน้นที่การ เรียนรู้ในโรงเรียนหรือการเรียนรู้ในรูปแบบมากกว่า ทำให้การศึกษาตกอยู่ในที่แคบและมีช่วงเวลาสั้น ไม่เป็นรูปแบบการศึกษาที่สนองการดำรงชีวิตตลอดชีวิตของผู้คน จึงต้องมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์สู่ การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีการสร้างกระบวนทัศน์ ทฤษฎี และทักษะในหลากหลายระดับหลากหลายมิติ เพื่อการเรียนรู้ของคนทั้งปวง คือทั้งสังคม ตั้งแต่เกิด (หรือก่อนคลอด) ไปจนตาย แม้แต่การเตรียมตัว ตายก็ควรมีการเรียนรู้

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของคนทุกคน ควรเน้นประเด็นต่อไปนี้

- เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติ
- เรียนเป็นกลุ่ม มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเรียนรู้ เรียนรู้ร่วมกันผ่านการปฏิบัติ
- มี “คุณอำนวย” (Facilitator) ให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวก
- ดูดซับความรู้จากภายนอกมาทดลองใช้ ทั้งที่เป็นความรู้ในคนและความรู้ในตำรา
- สร้างความรู้ขึ้นทดลองใช้ และสร้างความรู้จากประสบการณ์การทำงาน
- ใช้หลักการและวิธีการของ “การจัดการความรู้” (Knowledge Management)

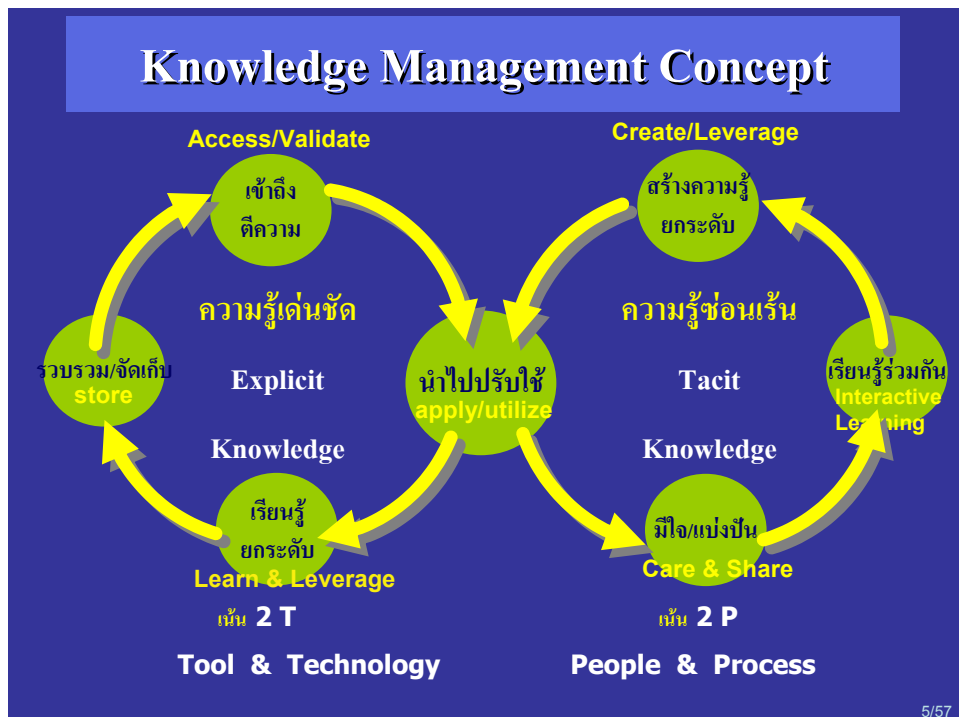
เห็นเรียนวิธีการเรียนรู้

ทักษะหรือความรู้ที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่เนื้อหาวิชาหรือตัวทักษะในการปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยตรง ทักษะที่สำคัญที่สุดสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตคือทักษะด้านการเรียนรู้ ดังนั้นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการศึกษาคือการสร้างนิสัยเป็นบุคคลเรียนรู้ เรียนวิธีการเรียนรู้ รู้จักวิธีตั้งคำถามกับตนเอง เพื่อให้ตนเองเรียนรู้ เรียนรู้วิธีดำรงความกระหายใคร่รู้ เรียนรู้วิธีสร้างความมั่นใจและความสนุกสนานในการเรียนรู้

ครูควรเปลี่ยนบทบาท จากการเป็นผู้สอนมาเป็นผู้จัดกระบวนการเพื่อให้ผู้เรียนร่วมกันทำกิจกรรม เพื่อเรียนรู้หลากหลายมิติในเวลาเดียวกัน และมิติที่สำคัญที่สุดคือเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ โดยเรียนความรู้ในคน (Tacit Knowledge) และความรู้ในตำรา (Explicit Knowledge)

แนวความคิดที่เกี่ยวกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้เริ่มที่ความรู้ในคน (วงจรถางขวามือ) ตระหนักว่าทุกคนมีความรู้ มีการจัดบรรยากาศให้มีความชื่นชมในความรู้ของกันและกัน จุดประกายและอำนวยความสะดวกให้มีการแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำความรู้นั้นไปทดลองใช้ แล้วนำความรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใต้บรรยากาศเชิงบวก เชิงชื่นชมยินดี จะเกิดการยกระดับความรู้เป็นวงจรหมุนเวียนเรื่อยไปไม่รู้จบ นี่คือนวงจรถางขวามือในรูป ซึ่งเป็นวงจรที่คนทั่วไปมักจะไม่นึกเคย

ที่คุ้นเคยกันดีคือวงจรทางซ้ายมือ ซึ่งเป็นวงจรของความรู้ในตำราหรือความรู้เชิงทฤษฎี เริ่มจากการเข้าถึงความรู้แล้วนำมาตีความตามบริบทของตน สำหรับนำไปปรับใช้ ซึ่งจะทำให้เกิดการเรียนรู้และยกระดับความรู้นั้น นำไปจัดเก็บให้ค้นหาได้ง่ายสำหรับนำมาใช้การใหม่ เป็นวงจรไม่รู้จบ เช่นเดียวกัน

การจัดการความรู้ที่ดี วงจรทั้งสองจะต้องผสมกลมกลืนเป็นวงจรเดียวกัน และแต่ละขั้นตอนจะไม่แยกกัน คือจะบูรณาการเป็นเนื้อเดียวกันอย่างเป็นธรรมชาติ โดยที่เหล่าผู้ปฏิบัติทั้งหลาย (ที่ สคส. เรียกว่า “คุณกิจ” – Knowledge Practitioner) ไม่รู้ตัวว่าตนกำลังดำเนินการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ที่ดีจะต้องเน้นที่คน & กระบวนการ (People & Process) โดยมีความสอดคล้องกับการใช้เครื่องมือและเทคโนโลยี (Tool & Technology) เพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การจัดการความรู้ที่ไม่ดี ไม่มีพลัง คือการจัดการความรู้ที่เน้นวงจรของความรู้แจ้งชัดซึ่งอยู่ทางซ้ายมือเป็นหลักหรือเพียงวงจรเดียว

กรณีศึกษา

ต่อไปนี้จะเสนอกรณีศึกษา 2 กรณี เป็นตัวอย่างของการเรียนรู้จากปฏิบัติการ เป็นการเรียนรู้ที่ใช้พลังเสริมหรือจัดกระบวนการให้เกิดพลังเสริม (synergy) ระหว่างบุคคลเรียนรู้ และระหว่างความรู้ในคนกับความรู้ในตำรา โดยเสนอ

- (1) โรงเรียนชานา จัดโดยมูลนิธิข้าวขวัญ (มขข.) สุพรรณบุรี
- (2) โรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา จ.พระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนชานา

ดำเนินการโดยมูลนิธิข้าวขวัญชักชวนชานาจำนวนหนึ่งมาเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีเป้าหมายหลัก 3 ประการคือ

1. ลดต้นทุนในการทำนา
2. ลดความเจ็บป่วยและมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากสารเคมีที่ใช้ในการทำนา
3. เพื่อผลิตข้าวปลอดสารพิษ

โรงเรียนชานาจัดการเรียนรู้ 3 ระดับ ได้แก่

- (1) ระดับประถม เน้นการจัดการแมลงโดยไม่ใช้สารเคมี โดยเฉพาะอย่างยิ่งยาฆ่าแมลง
- (2) ระดับมัธยม เน้นการจัดการดินโดยไม่ใช้สารเคมี ไม่ใช้ปุ๋ยเคมี
- (3) ระดับอุดม เน้นการจัดการเมล็ดพันธุ์ข้าว ให้ชานามีเมล็ดพันธุ์ข้าวของตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาภายนอก

แม้จะมีการแบ่งการเรียนรู้เป็น 3 ระดับ แต่โรงเรียนชานาก็ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้แบบบูรณาการ คือในช่วงประถม ก็มีการเรียนรู้เรื่องการบำรุงดินและเรื่องเมล็ดพันธุ์ควบคู่ไปด้วยได้ ไม่ห้าม

โรงเรียนชานาของ มชช. มี 4 โรงเรียน ใน 4 อำเภอ อำเภอละ 1 โรงเรียน

นักเรียน

นักเรียนโรงเรียนชานาคือชาวบ้านที่มีอาชีพทำนา ไม่จำกัดอายุ นักเรียนของ มชช. บางคนอายุกว่า 70 ปี บางคนอายุเพียง 10 กว่าขวบ ต้องเป็นผู้ที่มีนาของตนเองหรือทำนาด้วยตนเองในฤดูเพาะปลูกนั้น ต้องสัญญาว่าจะมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนร่วมโรงเรียนเดียวกันสัปดาห์ละครั้งวันเป็นเวลา 16 – 18 สัปดาห์ของฤดูเพาะปลูก

นักเรียนโรงเรียนชานาเป็นทั้งนักเรียนและครู คือผลัดกันเป็นครู สถานที่พบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้อาจเป็นศาลาวัด หรือบ้านของนักเรียน หมุนเวียนกันไป

นักเรียนที่มาเรียนอย่างสม่ำเสมอระยะหนึ่งจะได้รับแจกสื่อแบบฟอร์มของนักเรียนโรงเรียน
ชานา ซึ่งนักเรียนภูมิใจมาก และจะสวมทุกครั้งที่มีการประชุมครั้งสำคัญ ๆ หรือมีแขกไปเยี่ยมชม
กิจการ

กระบวนการเรียนรู้

“หลักสูตร” ของโรงเรียนชานามีความยืดหยุ่นมาก และร่วมกันกำหนดโดยนักเรียนเอง โดยมี
“คุณอำนวย” (Knowledge Facilitator) คอยช่วยเหลือ

สถานที่เรียนหมุนเวียนเปลี่ยนไปตามความเหมาะสมและความสะดวก

เรียนความรู้เชิงทฤษฎีจากการฟังการบรรยายโดยวิทยากรของ มชช., หรือวิทยากรของหน่วย
ราชการที่นักเรียนหรือ “คุณอำนวย” เป็นผู้ติดต่อเชิญมาบรรยาย รวมทั้งการเดินทางไปดูงานที่
มหาวิทยาลัยหรือศูนย์วิชาการของกระทรวงเกษตรฯ

หัวใจสำคัญที่สุดคือการเรียนรู้ด้วยตนเองในแปลงนาของตน จากการปฏิบัติ สังเกตและจด
บันทึก (สภาพของต้นข้าว แมลง น้ำ ดิน สิ่งมีชีวิตในนา ฯลฯ) สำหรับนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือตั้ง
คำถามเพื่อช่วยกันหาคำตอบ

กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนชานาไม่น่าเบื่อ เพราะมีกิจกรรมให้ได้ตื่นเต้นและ
ช่วยเหลือกันเป็นระยะ ๆ เช่นมีการเดินทางไปดูงาน การเดินทางเข้าป่าไปเก็บจุลินทรีย์สำหรับบารุง
ดิน เป็นต้น

ในช่วงหลัง ๆ นักเรียนโรงเรียนชานาได้คิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นเองจากหลักการจัดการความรู้
ที่เรียกว่า Peer Assist โดยจัดกิจกรรมที่นักเรียนโรงเรียนชานาเรียกว่า “เพื่อนเยี่ยมเพื่อน” ให้นักเรียน
จากต่างอำเภอเดินทางไปดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะ “ทีมเหย้า” กับ “ทีมเยือน”
ผลัดกันเป็นทีมเหย้าและทีมเยือน กิจกรรมนี้เป็นเครื่องมือที่ดีสำหรับกระตุ้นให้เกิดการสรุปภาพรวม
หรือสังเคราะห์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่ม

เนื่องจากเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง การเรียนรู้จึงมีธรรมชาติเป็นบูรณาการ (Integrated
Learning) ไปโดยปริยาย

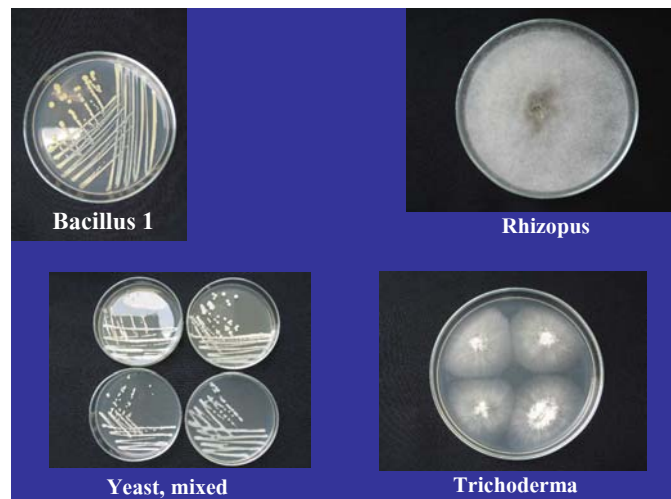
สาระของการเรียนรู้

ในโรงเรียนระดับประถม นักเรียนโรงเรียนชานาเรียนรู้เรื่องอันตรายของยาฆ่าแมลง เรื่อง “แมลงดี” กับ “แมลงร้าย” ที่พบในแปลงนา ฝึกหัดจับแมลงนำมาแยกแยะแมลงดีกับแมลงร้าย บอก ชนิด ชื่อ และฝึกวาดรูปและจดบันทึกไว้บทวน เรียนรู้นิสัยและวงจรชีวิตของแมลงแต่ละชนิด เรียนรู้วิธีตรวจสอบและจัดการให้ในแปลงนาของตนมีสมดุลของแมลงดีกับแมลงร้าย โดยไม่ต้องใช้ยา ฆ่าแมลง

นักเรียนโรงเรียนชานาเรียนรู้เรื่องสมุนไพรไล่แมลง ทั้งจากตำรา จากความรู้หรือภูมิปัญญาที่ สะสมอยู่ในท้องถิ่น และจากการทดลองสร้างความรู้หรือน้ำหมักไล่แมลงขึ้นใช้เอง เนื่องจากมีความ มั่นใจที่จะทดลองและได้รับแรงกระตุ้นจากการรวมกลุ่ม นักเรียนโรงเรียนชานาได้ผลิตน้ำหมักไล่แมลง และปุ๋ยหมัก น้ำหมักชีวภาพ ฮอร์โมน ขึ้นนับ 100 สูตร ในลักษณะของการทดลองแบบลองผิดลอง ถูก และที่สำคัญได้คิดค้นวิธีเก็บสะสมพันธุ์และขยายพันธุ์จุลินทรีย์บำรุงดินที่น่าตื่นตาตื่นใจและประหยัด แต่ได้ผลดีอย่างมหัศจรรย์

ความรู้เชิงทฤษฎีต่อยอดความรู้ปฏิบัติ

เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2548 รศ. ดร. ก้าน จันทร์พรหมาได้ไปเยี่ยมโรงเรียนชานาวัดดาว อ.บางปลาม้า และได้นำไปไฟที่ใช้ขยายและสะสมพันธุ์จุลินทรีย์ไปเพาะเชื้อ พบว่าจุลินทรีย์บำรุงดินที่ นักเรียนโรงเรียนชานาเก็บมาจากน้ำตกไซเบอ จ.อุทัยธานี และมีสรรพคุณบำรุงดินได้ดีมากนั้น ประกอบด้วยจุลินทรีย์หลากหลายชนิด ได้แก่ แบคทีเรีย (สกุล บาซิลลัส), เชื้อรา (สกุล ไทรโคเตอร์มา, โรโซปัส, แอสเปอร์จิลลัส) และยีสต์ (สกุล แซคคาโรไมซิส) นอกจากนี้ยังพบเชื้อจุลินทรีย์ที่ยังบอก สกกุลไม่ได้อีกจำนวนหนึ่ง

ความรู้ในระดับนี้เป็นเรื่องง่ายสำหรับนักวิทยาศาสตร์ แต่มีคุณค่ามากสำหรับนักเรียนโรงเรียนชาวนา เมื่อ ดร. ก้านส่งรูปโคโลนีของจุลินทรีย์บนจานเพาะเชื้อพร้อมคำอธิบายชนิดและสรรพคุณของจุลินทรีย์ไปให้นักเรียนโรงเรียนชาวนา ก็เกิดการตื่นเต้นไปทั่ว เพราะช่วยสร้างความมั่นใจใน “ความรู้” ที่ตนสร้างขึ้น (คือจุลินทรีย์บำรุงดิน) ที่เดิมตนเห็นแต่ผลที่ทำให้ต้นข้าวงอกงาม ไม่รู้ว่าเกิดอะไรขึ้นกับดิน มีตัวอะไรไปทำให้ดินดี ทำให้นักเรียนโรงเรียนชาวนาเห็นรูปธรรมของความรู้ที่ตนสร้างขึ้น

จุลินทรีย์ที่ตรวจพบโดยการเพาะเชื้อ

- เชื้อรา ๕ จาน : *Trichoderma spp.* 2, *Rhizopus spp.* 2, *Aspergillus spp.* 1
- แบคทีเรีย ๕ จาน : *Bacillus spp.* 4, บอกไม่ได้ 1
- ยีสต์ ๖ : *Saccharomysis* 4, บอกไม่ได้ 2

ความรู้จากนักจุลชีววิทยา

เชื้อราดังกล่าวช่วยในการย่อยใบไม้ โดยความสามารถในการเจริญเติบโตได้ดี มีความทนทานต่อสภาพแวดล้อมสูง และความสามารถในการสร้างเอนไซม์ต่าง ๆ อีกจำนวนมาก และเชื้อรา *Trichoderma spp.* ที่นอกจากจะสามารถช่วยย่อยใบไม้ได้ดีแล้ว ยังสามารถปลดปล่อยสารที่เพิ่มการเจริญเติบโตของพืช (**Plant Growth Promoting Regulator**) ยกตัวอย่างเช่น **Pentyl pyrone Harzianic acid** และ **Harzianic acid isomer** นอกจากนี้เชื้อรา *Trichoderma spp.* แบคทีเรีย *Bacillus spp.* และยีสต์ *Saccharomysis spp.* ที่แยกได้ยังสามารถสร้างสารยับยั้งเชื้อรา และแบคทีเรียสาเหตุโรคได้อีกด้วย ดังนั้น หากนำไปใส่เหล่านี้ไปใช้ในแปลงปลูกพืช จะเป็นผลดีอย่างยิ่งต่อการปลูกพืชของเกษตรกร ไม่ว่าจะเป็นลดปัญหาด้านโรคพืช และเพิ่มการเจริญเติบโตของต้นพืชได้อีกด้วย

นี่คือตัวอย่างการที่นักวิชาการ/นักวิทยาศาสตร์เข้าไปต่อยอดความรู้ของชาวบ้าน ก่อคุณค่าแก่สังคมอย่างมากมายแม้นักวิทยาศาสตร์จะมองว่าเป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่ใช่ความรู้ที่แปลกใหม่สำหรับตน และไม่เป็นผลงานวิชาการที่จะนำไปตีพิมพ์ได้ นักวิชาการควรเข้าไปต่อยอดความรู้ของชาวบ้านในทำนองนี้อีกเป็นพันเป็นหมื่นกรณี จะเกิดการสร้างสรรค์สังคมความรู้เหลือคณา

“คุณอำนวย”

การรวมตัวกันเรียนรู้ของชาวบ้านจะเกิดขึ้นไม่ได้ หรือเกิดขึ้นได้ยากหากไม่มี “คุณอำนวย” (Knowledge Facilitator) ที่มีทักษะในการ “เชียร์”, ชักชวน, ชื่นชม, ยั่วยุ, และอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ร่วมกัน และที่สำคัญไม่เข้าไป “สอน” หรือจัดหา “ความรู้สำเร็จรูป” ให้แก่ชาวบ้าน ไม่ทำตนเป็น “คุณอำนาจ”

ผลของการเรียนรู้จากการปฏิบัติ

นักเรียนโรงเรียนชานาสรูปผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นสำคัญ ๆ 6 ประการหลักเรียนจบระดับประถม ได้แก่

1. เปลี่ยนจากการใช้ยาฆ่าแมลงมาเป็นไม่ใช้ ใช้สมุนไพรไล่แมลงและใช้เมื่อจำเป็นเท่านั้น
2. เดิมต้นทุนการทำนาสูง เนื่องจากต้องซื้อยาฆ่าแมลงราคาแพง แต่เดี๋ยวนี้ต้นทุนลดลงเหลือครึ่งหนึ่งหรือหนึ่งในสามของต้นทุนเดิม
3. เดิมเจ็บป่วยบ่อยมาก เนื่องจากได้รับพิษจากสารเคมี เวลานี้สุขภาพดีขึ้นมาก ความเจ็บป่วยลดลง 10 – 20 เท่า
4. เดิมมีงานมาก ต้องใช้เวลาฉีดยาฆ่าแมลง ใส่ปุ๋ย ฯลฯ จนไม่มีเวลาว่าง แต่เวลานี้มีเวลาว่างมากขึ้นมาก ทำให้มีเวลาพูดคุยกับเพื่อนบ้าน และร่วมกันจัดงานประเพณีที่ขาดช่วงไปในสิบปี
5. เดิมปกปิดความรู้และวิธีการทำนาของตน เนื่องจากไม่มั่นใจตนเอง และไม่เห็นคุณค่าของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวลานี้มีความสนุกสนานและภาคภูมิใจต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้ชีวิตมีความสุขและรักใคร่กัน
6. เดิมแปลงนาเต็มไปด้วยสารพิษ เวลานี้ไร้สารพิษ

สรุป

การเรียนรู้ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดที่นักเรียนโรงเรียนชานาสรูปพบด้วยตนเอง คือการรวมตัวกันเรียนรู้เป็นกลุ่มจากการปฏิบัติ แล้วนำความรู้จากการปฏิบัติมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ติความและยกระดับความรู้

ขึ้นไป มีการจดบันทึกข้อมูลในแปลงนาจากการสังเกตของตนเอง สำหรับเอามาทบทวน ใคร่ครวญ และเปรียบเทียบซักถามแลกเปลี่ยนกัน นักเรียนโรงเรียนชานาได้เรียนรู้วิธีดูดซับความรู้จากภายนอก ทั้งที่เป็นความรู้ในคนและความรู้ในตำรา และเรียนรู้ว่าต้องเอาความรู้เหล่านั้นมาตีความและทดลองใช้ ตามสภาพหรือบริบทของตนเอง ต้องไม่ใช่ความรู้สำเร็จรูปของคนอื่นหรือจากตำรา

การเรียนรู้แบบนี้เรียกว่า **การเรียนรู้โดยการจัดการความรู้** เป็นแนวทางที่กำลังแพร่หลาย ออกไปในหลายพื้นที่ในจังหวัดพิจิตร นครสวรรค์และอื่น ๆ สดส. มีปณิธานที่จะสร้างเครือข่ายการเรียนรู้แบบนี้ให้ครอบคลุมทั่วประเทศ และต้องการหาภาคีพันธมิตรร่วมกันขับเคลื่อนเครือข่ายการเรียนรู้แบบนี้

โรงเรียนจิระศาสตร์วิทยา

โรงเรียนจิระศาสตร์วิทยานำการเรียนรู้จากการปฏิบัติควบคู่ไปกับการเรียนรู้ทฤษฎี ทั้งในระดับนักเรียน ครูและผู้บริหารโรงเรียน อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนจิระศาสตร์วิทยาส่งผลงานและชื่อเสียงขึ้นจากการเรียนรู้แนวทางนี้ ผู้สนใจอาจศึกษาได้จากเว็บไซต์ www.jirasart.com และเว็บบล็อก <http://gotoknow.org/jirasart>

ในที่นี้จะสรุปมาเฉพาะการเรียนรู้บูรณาการจากการปฏิบัติของนักเรียน ณ สวนพฤกษศาสตร์ของโรงเรียน ผู้ที่ต้องการศึกษาในรายละเอียดโปรดอ่านจากบล็อก <http://gotoknow.org/jirasart>

นักเรียนจะแบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 5 – 6 คน แยกย้ายกันไปเรียนตามฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน หมุนเวียนกัน โดยที่นักเรียนทุกกลุ่มจะต้องผ่านทุกฐาน ได้แก่

1. ฐานการเรียนรู้วิทยาศาสตร์
2. ฐานการเรียนรู้ศิลปะและวิชาชีพ
3. ฐานการเรียนรู้คณิตศาสตร์
4. ฐานการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ

เมื่อเรียนรู้และสร้างผลงานตามที่กำหนดแล้ว นักเรียนทุกกลุ่มจะนำความรู้ความเข้าใจและการสร้างสรรค์ของกลุ่มตนมานำเสนอต่อเพื่อนทั้งชั้น

ในการเรียนรู้แบบนี้ ทีมครูจะต้องทำการบ้านล่วงหน้าโดยร่วมกันออกแบบการเรียนรู้แต่ละครั้ง (ซึ่งไม่ซ้ำกัน) กำหนดโจทย์ของการเรียนรู้ในแต่ละฐาน ในลักษณะที่เป็นโจทย์กว้าง ๆ ให้นักเรียนใน

กลุ่มมีอิสระที่จะร่วมกันกำหนดประเด็นที่ตนจะเรียนรู้และสร้างความรู้ขึ้น โดยที่โจทย์จะต้องเหมาะสมต่อระดับชั้นของนักเรียน

เช่นในการเรียนรู้ครั้งนี้ (นักเรียนชั้น ป.6) ให้ชื่อฐานที่ 1 ว่า **Discovery** กำหนดให้นักเรียน

1. ฝึกทักษะในการสำรวจและสังเกตพืชที่นักเรียนสนใจภายในบริเวณที่กำหนด
2. นำผลจากการสังเกตมาวาดภาพแสดงลักษณะโครงสร้างของพืชและสภาพนิเวศที่พืชอาศัยอยู่ รวมทั้งสรรพสิ่งที่อยู่ร่วมกับพืชที่นักเรียนสนใจ
3. วาดภาพโดยยึดหลักสภาพความจริงของพืชและสิ่งมีชีวิตและสิ่งไม่มีชีวิตในบริเวณที่สำรวจ พร้อมทั้งตั้งชื่อผลงาน

ฐานที่ 2 : **Fantasy Model** กำหนดให้นักเรียน

1. ออกแบบสร้างสรรค์ผลงานการประดิษฐ์สิ่งของ เครื่องใช้หรืออื่น ๆ ตามที่นักเรียนสนใจ โดยอุปกรณ์ที่นำมาประดิษฐ์จะต้องนำวัสดุที่มีอยู่คือ พืช มาใช้ให้เกิดประโยชน์ (ในกรณีนี้คือต้นกล้วย)
2. ลงมือปฏิบัติกิจกรรมการสร้างสรรค์ผลงาน พร้อมทั้งตั้งชื่อผลงาน พร้อมทั้งสรุปแนวทางการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ฐานที่ 3 : **Food & Health** กำหนดให้นักเรียน

1. สำรวจพืชสมุนไพรที่มีอยู่ในบริเวณศูนย์การเรียนรู้ตามธรรมชาติ
2. ร่วมกันคิดเมนูอาหารเพื่อสุขภาพ โดยบอก
  - 2.1 ตั้งชื่ออาหาร
  - 2.2 ส่วนประกอบ
  - 2.3 ขั้นตอนการทำ
  - 2.4 ประโยชน์ที่ได้รับ
3. นำเสนอเมนูอาหารแก่สมาชิกกลุ่มอื่น เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ฐานที่ 4 : **The trees can talk** กำหนดให้นักเรียน

1. ร่วมกันอภิปรายถึงชื่อพืชที่นักเรียนรู้จัก และลักษณะพิเศษของพืชชนิดนั้น
2. ร่วมกันสร้างบทละคร โดยกำหนดตัวละครเป็นสิ่งมีชีวิตในบริเวณที่สำรวจ และเนื้อหา
งาน/ละคร ควรณรงค์/เชิญชวนให้ประชาชนร่วมกันรักษาและดูแลต้นไม้ รวมทั้งอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม
3. ร่วมกันแสดงบทบาทสมมติ

นักเรียนเรียนรู้ได้อย่างไร

- เรียนรู้ร่วมกันกับเพื่อนเป็นกลุ่ม มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม
- เรียนรู้ความจริงเชิงทฤษฎีจากตำรา/คู่มือ ที่โรงเรียน/ครู จัดเตรียมไว้ให้ (ในระดับที่เหมาะสมต่อพื้นฐานของนักเรียน)
- เรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยการสังเกต นับ วัด จดบันทึกแล้วปรึกษาหารือหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่ม เป็นการเรียนรู้ความรู้ในคน
- สังเคราะห์และดูดซับความรู้โดยการสร้างสรรค์ออกมาเป็นภาพวาด, ละคร และเขียนเป็นรายงาน
- รายงานและภาพวาดเหล่านี้เก็บไว้ให้นักเรียนกลุ่มอื่นและนักเรียนในปีต่อ ๆ ไปได้เรียนรู้และยกระดับความรู้

นักเรียนได้เรียนรู้อะไร

- เนื้อหาวิชาที่เป็นความรู้เชิงทฤษฎี
- เรียนรู้การทำงาน/เรียนรู้ร่วมกัน เป็นการเรียนรู้เชิงสังคม
- เรียนรู้ทักษะในการสังเกต, นับ, วัด, บรูณาการความรู้, สร้างสรรค์ ออกมานำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ
- โดยการปฏิบัติเหล่านี้ นักเรียนได้เรียนรู้และซึมซับความรู้ปฏิบัติ – Tacit Knowledge
- และที่สำคัญที่สุดนักเรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้

ครูได้เรียนรู้ได้อย่างไร

- มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการทำงานร่วมกันเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ในภาพรวม และจัดทำโจทย์สำหรับแต่ละฐานการเรียนรู้

- เรียนรู้วิธีการเป็น “คุณอำนวย” หรือเป็นโค้ชของการเรียนรู้ สำหรับเด็กแต่ละช่วงชั้น และสำหรับเด็กที่มีลักษณะนิสัยต่าง ๆ กัน
- เรียนรู้ความรู้และทักษะจากการทำหน้าที่แนะนำครูรุ่นต่อ ๆ ไป ให้ทำหน้าที่ “คุณอำนวย”
- เรียนรู้จากการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนแต่ละคน และพฤติกรรมกลุ่มในระหว่างที่นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่ม
- เรียนรู้จากการที่ทีมครูกลับมาสรุปบทเรียน (AAR – After Action Review) ในกลุ่มครู หลังจากกิจกรรมแต่ละครั้งเสร็จสิ้น

สรุป

ได้นำเสนอกรณีศึกษา 2 กรณี ที่เป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติของผู้ใหญ่ 1 กรณี และเป็นการเรียนรู้ของเด็ก 1 กรณี ทั้ง 2 กรณีเป็นการรวมกลุ่มกันเรียนรู้ มี “คุณอำนวย” คอยช่วยเหลืออำนวยความสะดวก เป็นการเรียนรู้ทั้งสาระและเรียนรู้ทักษะในการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน ซึ่งในกระบวนการนี้มีการเรียนรู้ทั้งความรู้เชิงทฤษฎีและความรู้เชิงปฏิบัติ ให้เกิดการเสริมพลังซึ่งกันและกัน

การเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจะสร้างวัฒนธรรมเรียนรู้ ทักษะการเรียนรู้ นิสัยรักการเรียนรู้ มีความมั่นใจที่จะเรียนรู้ อันจะนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิต